

České země za Jiřího z Poděbrad

Jiří z Poděbrad se už jako zemský správce stal skutečným vládcem v Čechách dlouho před svou volbou, zvolení se dočkal na zemském sněmu zahájeném 27. února 1458 na Staroměstské radnici v Praze. Porazil tak kandidaturu Albrechta Rakouského, císaře Fridricha III. a Viléma Saského. Hodnocení volby se v dobových prámech i pozdější české historiografii liší podle toho, do kterého tábora se řadil jeho autor. Přesto se ale zdá, že volba probíhala pod tlakem „obecného lidu“, různé relace hovoří o připravených ozbrojencích a katech v pohotovosti. Ostatně už v době zemského správcovství se Jiří dokázal vypořádat hrubou silou se zahraničními nepřáteli i s radikálními husity. Naopak dnes věda Jiřího snad už definitivně očistila od podezření z jakékoliv účasti na předčasném skonu Ladislava Pohrobka. Antropologická bádání dokázala, že za jeho předčasným odchodem na onen svět stála tuberkulóza a ne jed. Dále se dobová svědectví shodují na tom, že velkou roli při volbě sehrál Jiřího utrakvismus a český původ, tedy náboženské a nacionální motivy.

Jeho postavení nebylo snadné. Převzal moc v nábožensky rozpolceném království, husitské války narušily vztahy mezi jádrem Koruny české a vedlejšími zeměmi, Slezskem a Lužicí, které setrvaly na katolické straně. Právě ve Slezsku panoval vůči Jiřího vládě trvalý odpor opírající se především o největší slezské město, Vratislav. Situaci vyhrotil papež Pius II., který 31. března 1462 zrušil basilejská kompaktáta. Už jeho nástupce, Pavel II., v roce 1465 zbavil poddané českého krále poslušnosti a všech závazků vůči panovníkovi a následujícího roku ho dal do klatby. Této svobody využila katolická šlechta, které se proti Jiřímu zformovala při setkání na Zelené Hoře, odtud také název zelenohorská jednota.

Pro zajištění klidu se Jiří snažil najít kompromis s církví a s katolickou stranou v Čechách. Projevilo se to třeba podporou reformního řádu františkánů observantů. Asketičnost této řehole souzněla s myšlenkami husitské víry. Přesto je překvapivé, že se husitský král zasloužil o založení prvních českých klášterů františkánské observance, a to v Plzni a v Praze. Přitom právě členové této řehole se řadili k horlivým zastáncům návratu ke staré katolické víře.

Jiří musel dosáhnout uznání i za českými hranicemi. Země potřebovala prolomit izolaci, do níž se dostala už na začátku husitských válek. V tomto počínání nebyl zcela neúspěšný, uzavřel přátelské smlouvy s Hohenzollerny a s Wettiny, od císaře Friedricha III. si své državy nechal udělit v léno. Zároveň se snažil dohnat hendikep svého původu mimo evropské vladařské rody prostřednictvím navazování nových příbuzenství. V roce 1461 provdal svou dceru Kateřinu za Matyáše Korvína, ta ale už v roce 1464 zemřela. Další manévry sňatkové politiky směřovaly do říše a na slezské knížecí dvory.

Na zahraničně politickém poli propagoval Jiří z Poděbrad projekt mírové unie evropských panovníků garantující soudržnost křesťanstva a jeho odpor proti turecké expanzi. Unie při tomto úkolu zcela opomíjela papežství, v jejím čele měla stanout Francie. Přestože vyhlídky na úspěch byly značně mlhavé, vyjelo v roce 1464 z Prahy poselstvo do Francie, za Ludvíkem XI., vedené Antoniem Marinim, autor celého projektu, a Albrechtem Kostkou z Postupic, dolnolužickým fojtem. Nepodařilo se jim ale překonat tlak papežské diplomacie, která v celém podniku správně rozpoznala snahu o oslabení své moci. Velkou cestu po evropských dvorech pak podniklo poselstvo, v jehož čele stanul Jiřího švagr, Lev z Rožmitálu. Tentokrát se jednalo o veřejný podnik, který měl čelit špatné pověsti Čechů v zahraničí. Proto se kladl důraz na rytířské chování jeho členů, zastoupení Čechů i Němců, katolíků i kališníků. Náklonost zahraničních panovníků měly zajistit nákladné dary.

Závěr Jiřího vlády silně poznamenaly spory s panskou opozicí, která po něm požadovala dokonce i vydání královských insignií. Připojili se k nim další Jiřího odpůrci, na prvním místě město Vratislav a s váháním lužické Šestiměstí. Ozbrojené střetnutí se přeneslo za hranice České koruny. Jiřího syn Viktorin vypověděl v lednu 1468 nepřítelství císaři Friedrichovi III., na Moravu vtrhlo vojsko Matyáše Korvína, který využil křížové výpravy proti Čechám

vyhlášené v roce 1466 a postavil se do jejího čela. 3. května 1469 se Korvín nechal v Olomouci prohlásit za českého krále, Jiří upustil do snu o vytvoření vlastní panovnické dynastie a začal o jagellonském nástupnictví na českém trůně vyjednávat s krakovským dvorem. Zemřel 22. března 1471, kdy ještě stále trvaly boje.

Doporučená literatura

BOUBÍN, Jaroslav: Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty. Český časopis historický, 88, 1990, s. 351-355.

ČAPSKÝ, Martin: Město pod vládou kazatelů. Praha 2015.

ČECHURA, Jaroslav: České země v letech 1437–1526 I. Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad. Praha 2010.

ČERNÝ, VOJTĚCH: Zklamané naděje. Pobyt Matyáše Korvína ve Vratislavi r. 1469. In: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi. Edd. Eva Doležalová – Robert Novotný – Pavel Soukup. Praha 2004, s. 187-194.

ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: Velké dějiny zemí Koruny české VI. Praha – Litomyšl 2007.

FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek a kol.: Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat. Praha 2008.

KALOUS, Antonín: Matyáš Korvín (1443-1490). Uherský a český král. České Budějovice 2009.

KOLDINSKÁ, Marie: „Válka taková dobrovolně se podstupuje, přikázána být nemůže. Obrana vlasti versus zájem vlasti v éře Jiřího z Poděbrad. Historie a vojenství, 51, 2002, s. 604-624.

NOVOTNÝ, Robert: Proměna rituálu. Šlechta v období dvojvěří. In: Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století. Edd. Martin Nodl – František Šmahel. Praha 2009 (= Colloquia mediaevalia Pragensia 12), s. 237–246.

NOVOTNÝ, Robert – ŠÁMAL, Petr (edd.): Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy. Praha – Litomyšl 2011.

PAPAJÍK, David: Ladislav Pohrobek (1440-1457). Uherský a český král. České Budějovice 2016.

ŠANDERA, Martin – Beran, Zdeněk (edd.): Poděbradská éra v zemích České koruny. Praha 2017.

ŠMAHEL, František: Mezi středověkem a renesancí. Praha 2002.

VOREL, Petr: Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy. Praha 2012.

URBÁNEK, Rudolf: Ve službách Jiříka Krále. Deníky panoše Jaroslava a Václava Šaška z Bírškova. Praha 1940.

Kontrolní otázky

1. Jaký cíl sledovalo poselstvo vedené Lvem z Rožmitálu?
2. Které součásti zemí Koruny české nepřijaly volbu Jiřího z Poděbrad za českého krále?
3. Jak se jmenuje spolek katolické šlechty proti Jiřímu z Poděbrad a proč?
4. Co je to klatba?
5. Jaké cíle měla sledovat mírová unie evropských panovníků?
6. Čím Matyáš Korvín odůvodnil svůj vpád na Moravu?
7. Jak se Jiří z Poděbrad snažil dohnat svůj původ nesouvisející se žádným panovnickým rodem?
8. Kde hledal Jiří z Poděbrad statky a tituly pro své syny?
9. Kdy začal zasedat zemský sněm, který zvolil Jiřího z Poděbrad za českého krále?
10. Kdo jiný než Jiří se ucházel o zisk české koruny?

Doplňující texty

1. Úryvek ze Starých letopisů českých (15. století)

Korunování krále Jiřího.

Léta téhož 1458 po velice noci přijeli do Prahy páni uherští s biskupy uherskými, i korunovali jsú krále Jiří voleného, syna pana Viktorina Bočka z Kunštátu a z Poděbrad, v tu neděli [7. května] před sv. Stanislavem s velikú radostí a slavností věrným Čechom; neb sú byli na jeho korunování biskupové varadinský, ostřehomský uherští a Protazius, biskup olomúčský, a všickni páni čeští. A pak nazajtrie, den sv. Stanislava [8. května], korunována Najjasnější Johanna, manželka našeho milého krále Jiřího, v královú česká od týchž biskupuov. A tak po jeho korunování vždy proto pokoj bieše, neb všickni jemu poddáni biechu kromě nemnohých měst, v Slezích Vratislav a v Moravě Jiehlava; ta města nesvolichu, aby jemu byla poddána, a pan Hynek Corštajnský. A tak z toho pokoje hned se počechu války pozdvihati a bauření. Neb hned na léto den sv. Ma[r]klety [13. července] Jiehlavu obehnachu královi páni Čechové a Moravané se všemi městy a města tak dlúho dobývali až do sv. Ondřeje [30. listopadu]; neb jest ciesář Fridrich milost jim na králi uprosil a zjednal, neb Jiehlavšti, jsúce králi českému poddáni, neprávě a nešlechtně nad námi jakožto nad králem českým a markrabí moravským, pánem svým, sú učinili a činí., nám se zprotivivš etc.

Pramen: ŠIMEK, František (ed.): Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem. Praha 1937.

2. Úryvek z Deníku Václava Šaška z Bírкова o jízdě pana Lva z Rožmitálu po střední a západní Evropě r. 1465-1467, doplněný o výňatky ze zápisků Gabriela Tetzla (15. století)

Příštího dne dal mladý vévoda vyhlásiti turnaj, aby ten, kdo by se ho chtěl účastniti, přijel na určené místo.

Když se sjeli, dívali jsme se na jejich způsob klání. Utkávají se, pobodše koně, s přehradou mezi zápasníky, ale dřevcí používají velmi tenkých. Ten pak, kdo jich zláme největší počet, dosahuje slávy vítězství. Dříve než odjedou z kolbiště, spočítá se hned, kolik každý zlámal dřevcí. Toho pak, který jich zlámal nejvíce, veliký zástup lidí, s velikým křikem vyvolávaje jeho jméno a oslavuje vítězství, doprovází až k jeho domu.

Když byly tyto hry skončeny, vévoda poslal o třetí hodině noční [v 7 ½ hod.] k Janovi Žehrovskému, aby k němu přišel s několika staršími z české družiny, kteří by chtěli zápasiti. On že jim každému určí protivníka. Přijel tedy pan Jan s několika druhy, které si podle svého vybral, na hrad. Když jsme potom přišli do síně, kde byl vévoda s třemi vévodkyněmi: burgundskou, klevskou a gelderskou, a s jinými vznešenými ženami a pannami, přistoupili k Janu Žehrovskému vévodovi služebníci a oznámili mu, aby se připravil k zápasu, protože jejich protivníci brzo přijdou. Když však se pan Jan optal, jak budou zápasiti, zdali nazí nebo v prošívaných kabátech, odpověděli, že se podle tamějšího zvyku zápasí v kabátcích, že však pod pas, totiž za nohy, chytati není dovoleno, jinak však že jest každému dovoleno, aby svého protivníka povalil na zem, jak chce.

„Neboť“ řekli, „takový zvyk máme v naší zemi proto, aby hojně přítomným paním a dívkám nevzešla z účasti na zápasech žádná hanba. Proto mají zápasníci spodní oděv, totiž spodky a kabátec.“

Když se zápas započal, zápasník nemohl nikterak odolat panu Janovi. Třikrát ho pan Jan povalil na zem. Mezi diváky to vzbudilo veliký podiv. Povídalo se totiž, že ve všech zemích vévody burgundského není možné najíti siláka jemu rovného, že až do toho času nebyl v zápase přemožen ještě od žádného člověka a že za to mimo obvyklý plat dostává ročně pět set zlatých.

Teď však že tento plat patrně ztratí, když byl třikrát přemožen. Po tomto zápase vévoda povolal k sobě pana Jana, oděného toliko kabátcem, tak jak zápasil, ohmatal mu všechny údy, nohy, ruce, prohlédl mu celé tělo a velmi se divil, že jeho zápasník byl poražen. Potom se pana Jana optal, zdali s sebou nemá nějakého šlechtice. On že by proti němu postavil skvělého protivníka, jednoho hraběte. Pan Jan měl s sebou jistého Kevarda, a ten, když potom zápasil s oním hrabětem, povalil ho třikrát na zem.

Potom k vévodovi přistoupil Šašek a pravil jemu:

„Nejjasnější kníže, prosím, aby mi Vaše Výsost přidělila protivníka, jakého mi uzná rovným.“ Vévoda, když to slyšel, rozkázal zavolati jistého člověka, aby s ním zápasil. Když jsme se chytli do křížku, po prvé jsem ho povalil na zem. Když však vévoda poručil, abych se s ním utkal ještě jednou, padl jsem na zem tak prudce, že jsem mohl ducha vypustiti. Po tomto zápase dal vévoda přinést víno a cukroví. Bylo pak ho po zemi rozsypáno jisté za několik zlatých. Mně však nabízely vévodkyně tolik vína, že jsem se jenom stěží dostal domů, protože jsem se opil.

Druhého dne po těchto zápasech klát pan Lev na dvoře vévody burgundského s Janem Žehrovským. Srazili se s tak žhavou myslí, že pan Lev zlomil své dřevce o prsa pana Jana. Ale žádný z nich nebyl tím nárazem s koně svržen. A tu poprosil pan Jan našeho pána, aby mu dovolil zlomiti k počtě přihlížejících vznešených paní a panen své dřevce. Když k tornu pan Lev přivolil, pobodl Jan Žehrovský koně ostruhami, namířil dřevcem do zdi, právě pod okno, z něhož se díval vévoda s manželkou a s jinými vévodkyněmi, a vrazil dřevcem do zdi tak prudce, že kůň tím nárazem dosedl na zadek. Někteří z vévodových dvořeninů hned přiběhli a zjišťovali, není-li pan Jan přivázán k sedlu, protože tak prudkým nárazem nespádl s koně. Tu však pan Jan pobodl koně po druhé a dřevce zlomil, vůbec nijak se při tom nezraniv. Bylo to pokládáno za veliký div, neboť u nich je zvykem, utkávat se v kolbách vždycky tak, že mezi jezdci je postavena přehradka. Přemnozí lidé chodili potom denně na to místo a povídali si, že pan Jan není z toho pokolení lidí, které teď žije na zemi, nýbrž z pokolení dávných obrů.

Když bylo po tom utkání, vévoda kázal přinést zbraně, kterými zápasili, a ptal se, zdali u nás doma všichni užívají v turnajích takových zbraní. A potom dodal:

„Vy si je berete na hry, kdežto v nás vzbuzují veliký podiv. I pro otcovraha by bylo přespříliš přísným trestem, vybojovati takový zápas. Tak si hraješ se životem, jako bys ani žiti nechtěl.“ Kláli totiž jenom v prošívanicích, což tamní lidé ještě nikdy neviděli.

Pramen: URBÁNEK, Rudolf: Ve službách Jiříka Krále. Deníky panoše Jaroslava a Václava Šaška z Bírkova. Praha 1940.